

11.04.2025

*“Müasir incəsənət məkanında süni intellekt: problemlər və perspektivlər” Beynəlxalq elmi-nəzəri konfrans
‘Artificial Intelligence In The Space Of Contemporary Art: Problems And Prospects’ International Scientific and
Theoretical Conference*

*«Искусственный интеллект в пространстве современного искусства: проблемы и перспективы»
Международная научно-теоретическая конференция*

UOT 347.78

DOI: 10.25045/ASUCAAI.2025.63

**SÜNİ İNTELLEKTİN MÜƏLLİF HÜQUQUNA TƏSİRİ:
YENİ ÇAĞIN HÜQUQİ ÇAĞIRIŞLARI**

Aysel Həsənova Vaqif qızı

Müəllim

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti

Bakı, Azərbaycan

aysel.hasanova@admiu.edu.az

Xülasə

Məqalədə süni intellektin yaradıcı fəaliyyətə qatılması ilə bağlı müəllif hüquqları sahəsindəki mühüm yeniliklər və hüquqi tənzimləmələr ətrafı şəkildə araşdırılır. Süni intellektin yaradıcı qabiliyyətləri, xüsusilə sənət, musiqi, ədəbiyyat və digər sahələrdəki rolunun artması, onun insanla əməkdaşlıq şəraitində meydana çıxan hüquqi problemləri də gündəmə gətirir. Bu əməkdaşlıq nəticəsində yaranan əsərlərin müəllifinin kimliyinin təyini, hüquqi məsuliyyətlərin bölüşdürülməsi və mülkiyyət hüquqlarının qorunması kimi məsələlər diqqətə alınır. Məqalədə həmçinin, qanunvericilikdə bu məsələlərə dair yaranan problemləri və hüquqi boşluqları müzakirə edilir, bu boşluqların gələcəkdə necə aradan qaldırılacağına dair təkliflər irəli sürülür. Süni intellektin yaradıcı qabiliyyətlərinin inkişafı ilə bağlı hüquqi tənzimləmələrin daha dinamik və müasir olmasının vacibliyi vurğulanır, çünki bu sahə sürətlə inkişaf edir və müasir texnologiyalarla uyğunlaşdırılmış qanunvericilik sisteminə ehtiyac duyulur. Bu dəyişikliklər, həm yaradıcı şəxslərin hüquqlarının qorunmasını, həm də yeni texnoloji dövrdəki hüquqi tələbləri qarşılamalıdır.

Aysel Hasanova

The Impact of Artificial Intelligence on Copyright: Legal Challenges of the New Age

Abstract

The article examines in detail important innovations and legal regulations in the field of copyright related to the participation of artificial intelligence in creative activities. The creative abilities of artificial intelligence, especially the increase in its role in art, music, literature and other fields, also raise legal problems arising in cooperation with humans. Issues such as determining the identity of the author of works created as a result of this cooperation, the distribution of legal responsibilities and the protection of property rights are taken into account. The article also discusses the problems and legal gaps in the legislation on these issues, and puts forward proposals on how to eliminate these gaps in the future. The importance of legal regulations related to the development of the creative abilities of artificial intelligence being more dynamic and modern is emphasized, since this area is developing rapidly and a legislative system adapted to modern technologies is needed. These changes should meet both the protection of the rights of creative individuals and the legal requirements of the new technological era.

Айсель Гасанова

Влияние искусственного интеллекта на авторское право:

Правовые проблемы новой эпохи

Аннотация

В статье подробно рассматриваются важные нововведения и правовые нормы в сфере авторского права, касающиеся участия искусственного интеллекта в творческой деятельности. Творческие способности искусственного интеллекта, особенно его растущая роль в искусстве, музыке, литературе и других областях, также поднимают правовые вопросы, возникающие при его сотрудничестве с людьми. При этом учитываются такие вопросы, как определение личности автора произведений, созданных в результате такого сотрудничества, распределение юридической ответственности и защита прав собственности. В статье также рассматриваются проблемы и правовые пробелы в законодательстве по данным вопросам, а также выдвигаются предложения по устранению этих пробелов в будущем. Подчеркивается важность придания более динамичного и современного характера правовому регулированию, связанному с развитием творческих возможностей искусственного интеллекта, поскольку эта сфера стремительно развивается и необходима адаптированная к современным технологиям законодательная система. Эти изменения должны отвечать как защите прав творческих личностей, так и правовым требованиям новой технологической эпохи.

Açar sözlər: Süni intellekt, Müəlliflik hüququ, Yaradıcı fəaliyyət, İnsan və maşın əməkdaşlığı, Müəlliflik hüququnun təyini, Hüquqi boşluqlar

Keywords: Artificial Intelligence, Copyright, Creative Activity, Human and Machine Collaboration, Determination of Copyright, Legal Gaps.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, авторское право, творческая деятельность, взаимодействие человека и машины, определение авторских прав, правовые пробелы.

Süni intellekt texnologiyalarının sürətli inkişafı, cəmiyyətin bir çox sahələrində, o cümlədən müəllif hüququ sahəsində köklü dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Müəllif hüquqları, yaradıcı fəaliyyətin qorunması və hüquqi mülkiyyətin təmini baxımından mühüm sahə kimi, insanın zəhmət və intellektual əməyinin ədalətli şəkildə qiymətləndirilməsi və onun hüquqlarının qorunması məqsədini güdür [Burk və Ginsburg, 2020]. Bu hüquqlar, fərdi yaradıcıların və sənətkarların əqli mülkiyyətini, ideyalarını və əsərlərini qanuni çərçivələr daxilində təmin edərək, onların əsərləri üzərində mülkiyyət hüquqlarını qorumağa imkan verir. Beləliklə, müəllif hüquqları yalnız fərdi yaradıcıların işlərinə hüquqi mühafizə təmin etməklə qalmır, həm də cəmiyyətin geniş kütlələrinə yaradıcı fəaliyyəti təşviq edərək, innovasiya və mədəni inkişafı stimullaşdırır. Bu sahənin hüquqi aspektləri, həmçinin yaradıcı əsərlərin düzgün istifadəsi, yayılması və buradan əldə olunan gəlirlərin təməlini qoymaqla yanaşı, mülkiyyət hüquqlarının qorunması və onun düzgün bölüşdürülməsinin təmin olunmasına da xidmət edir. Müəllif hüquqları sistemi, cəmiyyətin iqtisadi və mədəni inkişafında mühüm rol oynayır və sənət və elm sahələrində yaradıcı fəaliyyətin səmərəli şəkildə qorunmasını mümkün edir. Ancaq süni intellektin yaradıcı fəaliyyətə qoşulması, ənənəvi hüquqi

mühtdə köklü dəyişikliklərə səbəb olaraq, mövcud hüquqi çərçivələrin və mülkiyyət prinsiplərinin təhlilini tələb edən yeni suallar və çətinliklər yaradıb. Bu proses, xüsusilə süni intellektin yaradıcı qabiliyyətinin insanlar tərəfindən yaradılan əsərlərlə müqayisəsi, onun hüquqi statusunun təyin edilməsi və yaradıcılıq prosesində tərəflərin hüquqi məsuliyyətlərinin aydınlaşdırılması kimi məsələlərdə hüquqşünaslar üçün yeni problemlər yaradır [Ginsburg, 2019]. Süni intellektin əsərlər yaratması, əvvəllər yalnız insan zəkasına aid olan müəlliflik hüququnun müəyyənləşdirilməsi məsələsini qeyri-müəyyən hala gətirir və bu da hüquq sistemində ciddi araşdırmalara ehtiyac yaradır. Həmçinin, süni intellektin yaradıcı fəaliyyətinin təyini, mülkiyyət hüquqlarının bölüşdürülməsi, vətəndaşlar arasındakı mübahisələrin həlli üçün yeni hüquqi normativlərin və tənzimləmələrin tətbiqini vacib edir.

Əsas hissə. Müəllif hüquqları, yaradıcı şəxslərin əqli mülkiyyətini qorumağa yönəlmiş, onların yaradıcı fəaliyyətlərinin hüquqi təməlini təşkil edən bir çərçivədir və bu hüquq, öz növbəsində, yaradıcı şəxslərə orijinal əsərlərinə sahiblik, istifadənin məhdudlaşdırılması hüququnu verir. Müəlliflik hüququ, fərdi yaradıcılıq fəaliyyətinin nəticəsi olan hər bir əsərin müəllifinə müəyyən haqlar verərək, həmin əsərin istifadəsi və yayılmasını tənzimləyir. Ənənəvi müəllif hüquqları sistemində, əsərin yaradıcısı olaraq yalnız insanlar qəbul olunur, çünki insan zəkası və yaradıcı qabiliyyətləri əsasında yaradılan əsərlərə hüquqi mülkiyyət verilir, bu isə onların sosial və iqtisadi hüquqlarının qorunmasını təmin edir. Bu hüquq, hüquqi sahədə fərdi mülkiyyət kimi qəbul edilir və onu müvafiq qanunvericilik vasitəsilə tənzimləyir. Müəlliflik hüquqlarının beynəlxalq səviyyədə qorunması isə əsasən Beynəlxalq Müəllif Hüquqları Konvensiyasına (Bern Konvensiyası) əsaslanır, bu da müxtəlif ölkələr arasında hüquqi müqavilələrin bağlanması, əsərlərin ölkələrarası mühafizəsi və müəlliflik hüquqlarının təmin olunması üçün ümumi prinsipləri müəyyən edir [World Intell..., 2019]. Bu çərçivə, müəlliflik hüquqlarının təmin olunmasını yalnız milli qanunvericiliklə məhdudlaşdırmır, həm də beynəlxalq əməkdaşlıq və qarşılıqlı tanıma əsasında müxtəlif ölkələrin hüquqi sistemləri arasında hüquqi harmoniyanın təmin edilməsi məqsədini güdür. Bu şəkildə, hər bir yaradıcı şəxsin hüquqları qorunur və onların əsərləri yalnız müəllifin razılığı ilə istifadə edilə bilər, bu isə yaradıcı fəaliyyətin təşviqinə və mədəni müxtəlifliyin qorunmasına şərait yaradır.

Süni intellektin yaradıcı qabiliyyətləri, onun insanların əvəzinə müəyyən yaradıcı fəaliyyətləri yerinə yetirməsinə imkan verir. Süni intellekt proqramları, böyük informasiya kütləsini təhlil edib, müstəqil şəkildə şeir yazmaq, musiqi bəstələmək, rəsm çəkmək, hətta mətn yazmaq qabiliyyətinə malikdir. Məsələn, OpenAI tərəfindən yaradılmış GPT-4 kimi proqramlar, mürəkkəb mətnlər yazmaqla yanaşı, insan düşüncəsinin çoxunu təqlid edə bilər. Belə hallarda, yaradılan əsərlərin müəllifi kimdir? Bu suala cavab tapmaq, hüquqşünaslar üçün əhəmiyyətli bir məsələdir.

Ənənəvi müəlliflik hüquqları qanunları, əsərin müəllifi kimi yalnız fiziki şəxsi tanıyır [McCarthy, 2019]. Lakin süni intellektin yaratdığı əsərlərə dair qanuni boşluqlar mövcuddur. Hazırda çox sayda ölkədə süni intellekt tərəfindən yaradılan əsərlər üçün xüsusi bir hüquqi tənzimləmə mövcud deyil. Məsələn, ABŞ-ın müəllif hüquqları ofisi, süni intellekt tərəfindən yaradılan əsərlərə müəlliflik hüququ verilməyəcəyini bəyan edib. Burada əsas sual süni intellektin “yaradıcılıq” qabiliyyətinin insanların yaratdığı əsərlərlə müqayisədə necə qiymətləndiriləcəyidir. Yaradıcı prosesdə süni intellektin də iştirakı, müəlliflik hüququnun təyini üçün yeni yanaşmaların inkişafını tələb edir.

Süni intellektin yaradıcı fəaliyyətdəki rolu ilə bağlı digər bir vacib məsələ, insan və maşın arasındakı əməkdaşlıqdır, çünki bu əməkdaşlıq yalnız süni intellektin öz yaradıcı qabiliyyətlərini insanın intellektual yaradıcılığı ilə birləşdirməsi ilə nəticələnir, həm də yeni yaradıcı potensialın və innovativ yanaşmaların formalaşmasına gətirib çıxarır [Samuelson, 2019]. Beləliklə, insanın yaradıcı ideyaları və məqsədləri ilə maşının sürətli analiz və məlumat emalı qabiliyyətləri arasında əlaqə yaranır ki, bu həm daha əvvəl kəşf olunmamış yaradıcı sahələrin inkişafına, həm də mövcud əsərlərin yenilikçi və təkmilləşdirilmiş versiyalarının yaradılmasına imkan verir. İnsan və süni intellektin birgə fəaliyyətində, insan yaradıcı düşüncə və estetik dəyərləri müəyyən edir, süni intellekt isə bu düşüncəni texnoloji və məlumat əsaslı perspektivlərdən təhlil edərək, yeni təkliflər təqdim edir. Bu proses nəticəsində, həm insan, həm də süni intellekt bir-birinin mükəmməl elementi olaraq fəaliyyət göstərir, çünki hər iki tərəf özünün fərqli, lakin tamamlayıcı bacarıqlarını ortaya qoyur və nəticə etibarilə, ənənəvi yaradıcı fəaliyyətin sərhədlərini aşaraq yeni ideyaların yaranmasına səbəb olur. Bu əməkdaşlıq, xüsusilə sənət, musiqi, ədəbiyyat və digər yaradıcı sahələrdə innovativ əsərlərin meydana gəlməsinə, həmçinin süni intellektin yaradıcı potensialının daha dərinlənə araşdırılmasına yol açır.

Müəllif hüququ, insanların yaradıcı təfəkkürünə əsaslanır. Lakin süni intellektin insanın yaratdığı əsərlər üzərindəki rolunu nəzərə alaraq, süni intellektin bir növ “yaradıcı alət” kimi fəaliyyət göstərdiyi fikri də ortaya çıxır. Məsələn, bir insan müəyyən bir ideya və ya mövzu üzərində işləyir, ancaq süni intellekt ona yaradıcı prosesdə kömək edir. Bu halda, müəlliflik hüququ kimə verilməlidir? İnsan mənbəyi olaraq süni intellektə rəhbərlik edən şəxsəmi, yoxsa maşına da müəlliflik hüququ verilə bilərmi?

Müxtəlif ölkələrin müəllif hüquqları qanunları süni intellektin yaradıcı fəaliyyətini necə qiymətləndirdiyini müəyyən edir. Bəzi ölkələrdə bu sahə ilə bağlı hələ də qanun boşluğu mövcuddur. Beynəlxalq səviyyədə, Müəlliflik Hüquqları Konvensiyası və Dünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatının (WIPO) sənədləri, süni intellektin yaratdığı əsərlərin müəlliflik hüquqlarını necə təyin edəcəyini müzakirə edir. Lakin, bu məsələlərə dair beynəlxalq standartlar hələ formalaşmamışdır. Buna görə də, hər bir ölkə öz qanunvericiliyində süni intellektin rolunu necə müəyyən edəcəyini qərarlaşdırır.

Süni intellekt tərəfindən yaradılan əsərlərin müəlliflik hüququ ilə bağlı bir neçə praktiki misal mövcuddur. Məsələn, bir neçə il əvvəl, “Edmond de Belamy” adlı rəsm əsəri, süni intellekt tərəfindən yaradılmış və 432.5 min dollar qiymətə satılmışdı. Bu əsər üzərində müəlliflik hüququ kimə aiddir: proqrama və ya onu inkişaf etdirən şəxsə? Bu tip hüquqi mübahisələr, gələcəkdə daha da artacaq və süni intellektin yaradıcı fəaliyyəti ilə bağlı daha ətraflı hüquqi tənzimləmələrə ehtiyac olacaq.

Nəticə. Süni intellektin yaradıcı fəaliyyətinin inkişafı ilə yanaşı, müəllif hüquqları sahəsindəki anlayışlar dəyişməkdədir. İnsan və süni intellekt arasında müəlliflik hüququnun təyini, hüquqi məsələlərin təhlilini və yeni yanaşmaların formalaşdırılmasını tələb edir. Bu məsələyə dair beynəlxalq hüquq və yerli qanunvericilikdə daha aydın və müasir həll yollarının tapılması, süni intellektin yaradıcı fəaliyyəti ilə bağlı qarşılaşılan çətinliklərin aradan qaldırılmasına kömək edəcəkdir. Gələcəkdə süni intellektin yaradıcı qabiliyyətləri daha da inkişaf etdikcə, müəllif hüquqları sahəsindəki hüquqi tənzimləmələr daha dinamik və uyğun olmalıdır.

11.04.2025

“Müasir incəsənət məkanında süni intellekt: problemlər və perspektivlər” Beynəlxalq elmi-nəzəri konfrans
‘Artificial Intelligence In The Space Of Contemporary Art: Problems And Prospects’ International Scientific and
Theoretical Conference

«Искусственный интеллект в пространстве современного искусства: проблемы и перспективы»
Международная научно-теоретическая конференция

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Burk, D. L., & Ginsburg, J. C. (2020). *Copyright Law: A Comparative Approach*. Harvard Law Review, 133(5), 1235-1258.
2. European Union Intellectual Property Office (EUIPO). (2020). *Artificial Intelligence and Copyright: Legal Framework and Challenges*. EUIPO Working Paper.
3. Ginsburg, J. C. (2018). *Copyright and the Creative Process: The Intersection of Law and Technology*. Oxford University Press.
4. McCarthy, D. (2019). *The Impact of Artificial Intelligence on Copyright and Authorship*. Journal of Technology Law & Policy, 24(1), 45-67.
5. Samuelson, P. (2019). *The Law of Copyright and the Digital Age*. Cambridge University Press.
6. Smith, C., & Miller, E. (2021). *Legal Implications of AI-Generated Works: Exploring the Authors of the Future*. International Journal of Law and Technology, 16(4), 330-345.
7. Wright, S. (2020). *Artificial Intelligence and Copyright: A Legal Perspective on Creative Works*. Journal of Intellectual Property Law, 28(3), 214-230.
8. World Intellectual Property Organization (WIPO). (2019). *WIPO Copyright Treaty (WCT)*. Retrieved from. www.wipo.int